

Інструменти страхування від нещасних випадків на виробництві

Блажинська Тетяна Олександрівна

аспірант кафедри аналітичної економії та міжнародної економіки,

Львівський національний університет імені Івана Франка,

вул. Свободи, 18, м. Львів, 79008, e-mail: tblaz@ukr.net,

<https://orcid.org/0009-0009-5394-4658>

Прийнято: 28.04.2025 | Опубліковано: 09.05.2025

***Анотація.** Стаття присвячена дослідженню інструментів страхування від нещасних випадків на виробництві. Мета дослідження – проаналізувати комплексні інструменти соціального страхування, які забезпечують фінансовий захист працівників у разі нещасних випадків на виробництві. В ході наукового дослідження використовувалися загальнонаукові методи пізнання, зокрема аналіз, синтез, узагальнення, систематизація та порівняння. Результати дослідження показують, що інструменти соціального страхування від нещасних випадків на виробництві формують комплексну модель захисту, яка поєднує фінансові, організаційні та профілактичні заходи. Основними компонентами цієї системи є страхові виплати та компенсації, фінансування медичної та професійної реабілітації, профілактика нещасних випадків, фінансово-страхові механізми, а також державна та банківська підтримка. Страхові виплати забезпечують матеріальну компенсацію постраждалим працівникам та їхнім сім'ям, реабілітаційні заходи сприяють відновленню працездатності, а профілактичні механізми зменшують ризики травматизму*

на робочому місці. Крім того, фінансові резерви забезпечують стабільність страхових виплат у довгостроковій перспективі, що гарантує надійність системи соціального захисту. Ці інструменти реалізуються у межах різних видів страхування, таких як обов'язкове, добровільне, нормативне та недержавне страхування. Обов'язкове страхування забезпечує базовий рівень захисту для всіх працівників, добровільне – розширює обсяг страхових виплат, нормативне – базується на встановлених державою нормах, а недержавне – передбачає використання приватних страхових програм для додаткового покриття ризиків. Така багаторівнева структура дозволяє створювати гнучкі моделі соціального захисту, що відповідають сучасним викликам ринку праці та економічним умовам. Практичне значення дослідження полягає у формуванні ефективних моделей соціального страхування для підвищення рівня соціальної захищеності працівників.

Ключові слова: соціальне страхування, нещасні випадки, реабілітація, компенсації, профілактика.

Accident insurance tools in the workplace

Tetiana Blazhynska

Postgraduate Student of the Department of Analytical Economy
and International Economics,
Ivan Franko National University of Lviv,
79008 м. Lviv, 18 Svobody Avenue,
e-mail: tblaz@ukr.net,
<https://orcid.org/0009-0009-5394-4658>

Abstract. *The article is dedicated to the study of accident insurance tools in the workplace. The aim of the research is to analyze comprehensive social insurance tools that provide financial protection for employees in the event of workplace accidents. The scientific study employed general scientific methods of cognition, including*

analysis, synthesis, generalization, systematization, and comparison. The research results indicate that the tools of social insurance for workplace accidents form a comprehensive protection model that combines financial, organizational, and preventive measures. The main components of this system are insurance payments and compensations, funding for medical and professional rehabilitation, accident prevention, financial and insurance mechanisms, as well as government and banking support. Insurance payments ensure financial compensation for injured workers and their families, rehabilitation measures promote the restoration of work capacity, and preventive mechanisms reduce the risk of workplace injuries. Additionally, financial reserves provide long-term stability for insurance payments, ensuring the reliability of the social protection system. These tools are implemented within various types of insurance, including mandatory, voluntary, regulatory, and non-state insurance. Mandatory insurance provides a basic level of protection for all employees; voluntary insurance expands the scope of insurance benefits; regulatory insurance is based on state-established norms; and non-state insurance involves private insurance programs for additional risk coverage. This multi-level structure allows for the creation of flexible social protection models that respond to the modern challenges of the labor market and economic conditions. The practical significance of the study lies in the formation of effective social insurance models to enhance the level of social protection for workers.

Keywords: *social insurance, workplace accidents, rehabilitation, compensation, prevention.*

Постановка проблеми. Сучасні соціально-економічні виклики, пов'язані з трансформацією державної соціальної політики та оновленням системи публічного управління в Україні, зумовлюють необхідність глибокого перегляду науково-теоретичних основ функціонування системи соціального страхування. Особливо це стосується такого ключового її компоненту, як система соціального страхування від нещасних випадків на виробництві. Цей інститут виконує важливу роль не лише як частина механізму соціального захисту, але і як елемент

відтворення трудового потенціалу, підвищення економічної стабільності та забезпечення правової рівноваги у відносинах між працівниками, роботодавцями і державою.

Актуальність вивчення інструментів страхування від нещасних випадків на виробництві зумовлена їхньою ключовою роллю у забезпеченні стабільності страхових систем. Ці інструменти формують основу для практичної реалізації страхових виплат, підтримки реабілітаційних процесів, профілактики травматизму та фінансової стабільності підприємств. Вони включають широкий спектр заходів, від одноразових і регулярних страхових виплат до фінансування медичної та професійної реабілітації, створення страхових і резервних фондів, впровадження цифрових технологій для моніторингу ризиків, а також використання державних і приватних фінансових ресурсів для зниження виробничих ризиків. Вивчення цих інструментів дозволяє краще зрозуміти механізми соціального захисту, підвищити ефективність страхових систем і забезпечити стабільний соціально-економічний розвиток.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання інструментів страхування від нещасних випадків на виробництві є достатньо висвітленим у вітчизняній науковій літературі, що підтверджується широким спектром досліджень українських науковців. Значний вклад у розвиток теми зробив Ю.В. Буц [1], який досліджує соціально-економічні основи державного соціального страхування від нещасних випадків та професійних захворювань, підкреслюючи важливість ефективного фінансування цієї системи для забезпечення соціальної стабільності. І.І. Герасимова [2] у своїй роботі аналізує проблеми та перспективи розвитку соціального страхування в Україні, звертаючи увагу на необхідність удосконалення правової бази для забезпечення стабільності страхових фондів.

В.М. Глухова та О.В. Чубка [3] оцінюють ефективність використання коштів Фонду соціального страхування від нещасних випадків, наголошуючи на необхідності прозорого та цільового використання фінансів. І.О. Доценко [5] розглядає сучасний стан і напрями реформування цього виду соціального страхування, звертаючи увагу на потребу адаптації національної системи до

європейських стандартів. Важливий нормативно-правовий аспект відображений у наказі Державного комітету України з нагляду за охороною праці [4], який встановлює вимоги до навчання з питань охорони праці, що є критичним для попередження нещасних випадків.

Серед інших дослідників варто відзначити О.О. Павлюка [6], який проводить детальний аналіз стану соціального страхування в Україні, відзначаючи проблеми його фінансової стійкості, та Л.О. Семиредаченко [9], яка досліджує сутність страхування від нещасних випадків, підкреслюючи його роль у системі соціального захисту населення. Крім цього, О.М. Сорока [11] вивчає правові аспекти соціального страхування, визначаючи його основні ознаки та особливості.

Для аналізу сучасних тенденцій та практик також використовувалася експертна література, включаючи публікації в сучасних інтернет-виданнях, які висвітлюють питання автоматизації процесів адміністрування страхових виплат, цифровізації страхових послуг та новітніх підходів до управління ризиками на підприємствах.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри достатню кількість літератури з даної теми, відчувається нестача систематизованого матеріалу, що охоплює всі аспекти інструментів страхування від нещасних випадків на виробництві. Тому для даного аналізу автором було використано різні методи наукового пізнання, що дозволило структурувати, погрупувати та систематизувати наявну інформацію у світлі теми дослідження.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета дослідження – проаналізувати комплексні інструменти соціального страхування, які забезпечують фінансовий захист працівників у разі нещасних випадків на виробництві.

Виклад основного матеріалу дослідження. Попри наявність законодавчої бази, що регламентує основи функціонування системи соціального страхування, в сучасному науковому дискурсі залишається багато суперечливих питань щодо визначення його сутності, цілей, функцій та структурних компонентів. Термін

«страхування від нещасних випадків» часто використовується як синонім таких понять, як «страхування професійних ризиків», «компенсаційні механізми соціального захисту» або «гарантована допомога при втраті працездатності». Ця термінологічна невизначеність створює складнощі у розробці методологічних підходів до оцінювання ефективності страхових виплат, формування актуарних моделей, а також створення сучасних цифрових інструментів для управління страховими процесами.

Сучасні українські дослідники розглядають сутність страхування від нещасних випадків на виробництві з позицій фінансово-правових, соціологічних, управлінських та економічних підходів. Узагальнення цих наукових підходів дозволяє не лише деталізувати основні структурні елементи цієї системи, але й визначити перспективи подальшого наукового аналізу цього явища. Вагомий внесок у розробку цієї теми здійснили такі науковці, як Сорока О.М. [11], Слюсаренко К.В. [10], Глухова В.М. [3], Семиредченко Л.О. [9], Павлюк О.О. [6], Буц Ю.В. [1], Доценко І.О. [5], Герасимова І.І. [2], які вивчали як фундаментальні, так і прикладні аспекти страхового захисту в умовах виробничих ризиків, включаючи трудове каліцтво та професійні захворювання.

На основі аналізу цих наукових підходів можна виділити три ключові компоненти, що визначають функціональну природу та інституційну структуру страхування від нещасних випадків:

1. Соціальний захист — це базовий компонент, що акцентує увагу на соціальній справедливості та гарантуванні належної підтримки постраждалим особам. Цей підхід орієнтований на забезпечення стабільності трудових прав, відновлення рівня життя та соціального статусу застрахованих осіб, які постраждали внаслідок виробничих травм.

2. Компенсаційний механізм — ключовий фінансовий елемент, що передбачає розподіл ресурсів з цільових фондів для покриття втрат, спричинених ушкодженням здоров'я чи зниженням працездатності. Основними характеристиками цього механізму є повнота, адресність, законність і

безоплатність страхових виплат. Крім того, він включає заходи профілактичної компенсації, реабілітаційної підтримки та медичної допомоги постраждалим.

3. Система управління ризиками — компонент, спрямований на запобігання виробничим небезпекам шляхом оцінювання, аналізу та мінімізації ризиків. Ця система включає використання сучасних аналітичних інструментів, цифрових технологій моніторингу, диференційованих тарифів та нормативних заходів профілактики. В контексті страхування вона відіграє роль не лише у фінансовій нейтралізації наслідків нещасних випадків, але й у створенні більш безпечних умов праці, перетворюючи страхування з реактивного механізму відшкодування збитків на активний інструмент підтримки виробничої безпеки.

Рис.1. Функціональна природа страхування від нещасних випадків

Примітка: власна розробка автора

Критичний аналіз наукової літератури у сфері соціального страхування на виробництві дозволив систематизувати підходи різних авторів до визначення цього поняття, що представлені у таблиці 1.

Критичний аналіз підходів до визначення сутності соціального захисту від нещасних випадків

Автор	Визначення сутності соціального захисту від нещасних випадків
Сорока О.М.	Інституціалізований комплекс заходів, що поєднує профілактику, компенсацію та реабілітацію. Публічне зобов'язання держави зі збереження трудового потенціалу [11]
Слюсаренко К.В.	Теоретичне моделювання страхової системи з елементами попередження, забезпечення та реагування. Ризик-орієнтований підхід із принципом безумовної компенсації [10]
Буц Ю.В., Глухова В.М., Чубка О.В.	Інструмент амортизації соціальних ризиків. Спрямований на забезпечення стійкості для роботодавців і працівників, підтримуючи баланс між витратами та наслідками трудових втрат [1,3]
Семиредченко Л.О.	Прогнозована модель страхування з акцентом на матеріальну підтримку та реабілітацію. Включає розмежування страхування від нещасних випадків у ширшій системі соціального захисту [9]
Герасимова І.І.	Стабілізатор суспільної системи з необхідністю управлінських трансформацій, фінансової грамотності та прозорості адміністрування [2]
Павлюк О.О., Доценко І.О.	Функціональна триєдність компенсаційної, профілактичної та реабілітаційної функцій з акцентом на фінансову незалежність та реформування системи управління ризиками [6]
Цопа В.	Інноваційна система, що включає адаптацію міжнародного досвіду, цифрову безпеку та ефективне управління фінансовими потоками в умовах технологічних викликів

Примітка: систематизовано автором на основі досліджень [1,2,3,6,9,10,11]

У межах даного дослідження пропонується розглядати страхування від нещасних випадків на виробництві як багатоаспектний феномен, що виконує роль не лише компенсаційного механізму, а й інструменту стратегічного управління соціальними ризиками. Такий підхід дозволяє інтегрувати систему в рамки сучасної моделі соціального ризик-менеджменту, яка поєднує економічні, правові, соціологічні та цифрові підходи. Таким чином, соціально-економічна сутність страхування від нещасних випадків виявляється у складній сукупності функцій — компенсаційній, профілактичній, реабілітаційній, стабілізаційній та управлінській. Вона базується на поєднанні індивідуальних прав та суспільних

гарантій, забезпечує зниження економічної уразливості населення та виступає важливим інструментом соціального прогресу, особливо в умовах воєнного часу та євроінтеграційної трансформації державного управління.

Інструменти соціального страхування від нещасних випадків на виробництві є невід'ємною частиною моделі реалізації цього виду страхування.

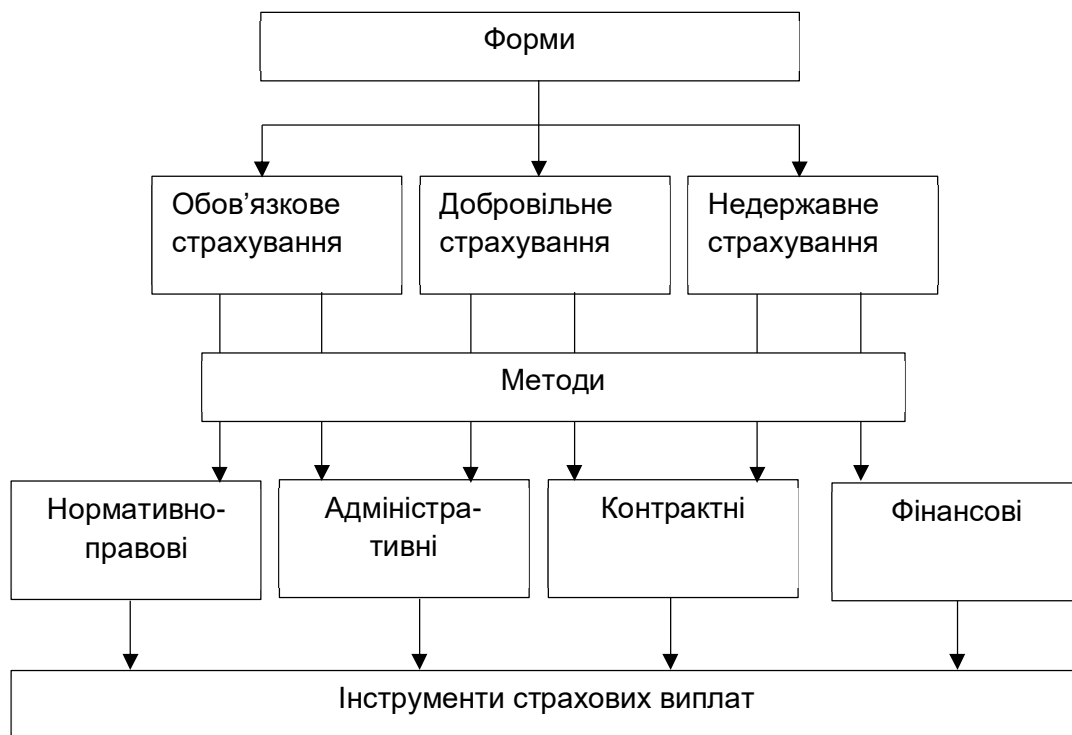

Рис.2. Модель реалізації інструментів страхових виплат

Примітка: власна розробка автора

Суть моделі проявляється через впровадження комплексного механізму, що функціонує у різних організаційно-правових формах, таких як обов'язкове, добровільне, нормативне та недержавне страхування. Ці форми відображають різні підходи до захисту працівників і охоплюють широкий спектр методів реалізації, включаючи нормативно-правові заходи, адміністративні процедури, контрактне регулювання, а також планування і прогнозування соціальних виплат.

Побудована модель показує логічну послідовність переходу від концептуального визначення видів страхування до їх практичного впровадження шляхом використання інструментів нормативного регулювання, адміністративного забезпечення, прогнозування та фінансування.

Кінцевою ланкою цієї моделі є страхові виплати, що здійснюються з використанням відповідних інструментів, таких як страхові фонди, компенсаційні механізми, системи фінансування медичної реабілітації, а також різні форми державної підтримки. Ці інструменти забезпечують комплексний підхід до фінансового захисту працівників у разі нещасних випадків, сприяючи відновленню їхнього здоров'я, працездатності та соціального статусу.

Модель реалізації соціального страхування від нещасних випадків на виробництві включає низку інструментів, кожен з яких виконує специфічну функцію у забезпеченні соціального захисту працівників (рис.3)

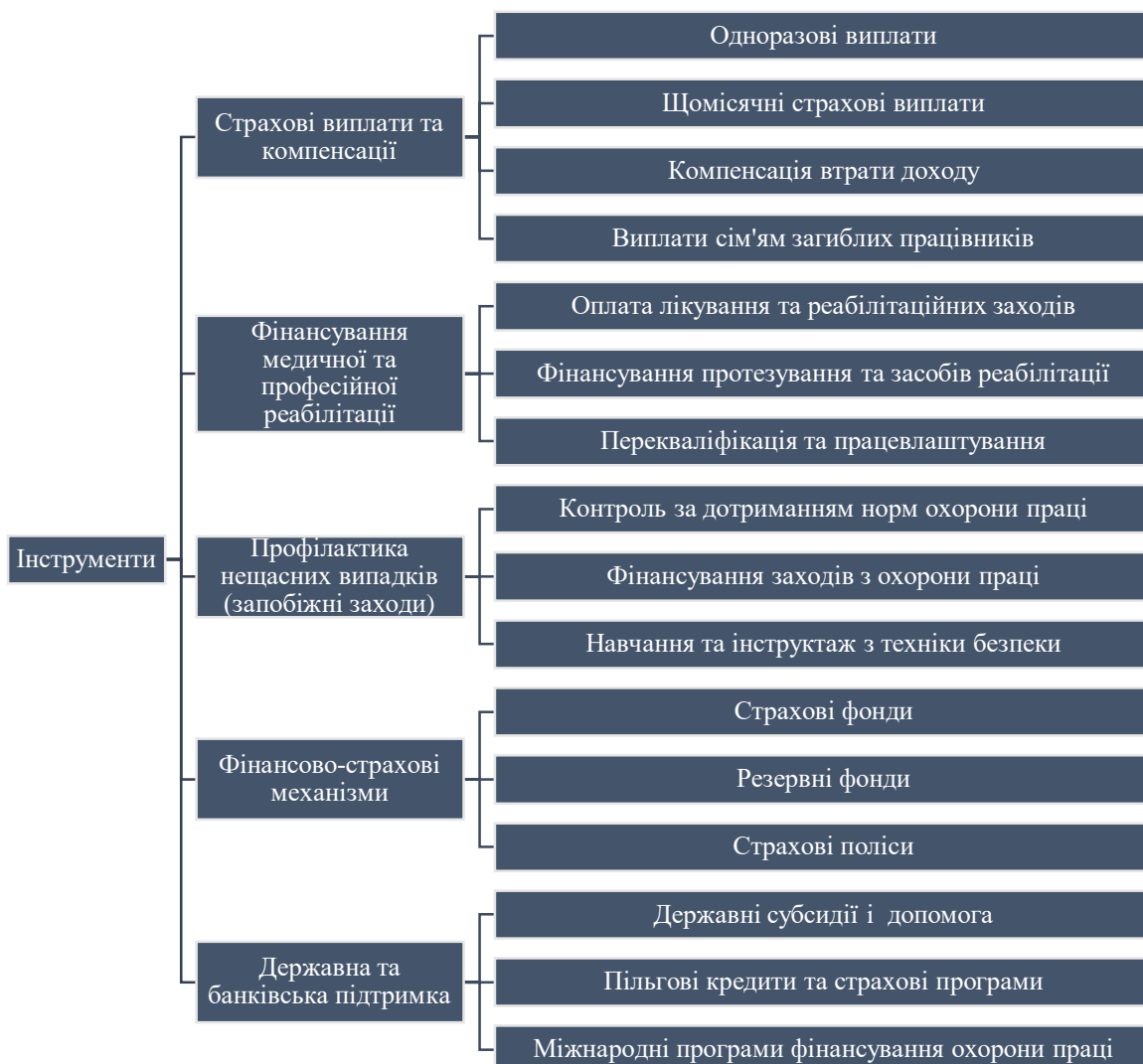

Рис.3. Основні інструменти соціального страхування та результати їх застосування

Джерело: складено автором на основі джерел [4,7,8]

Ці інструменти покликані забезпечити компенсацію матеріальних втрат, підтримати процес відновлення працездатності, знизити рівень виробничого травматизму та фінансово стабілізувати систему страхового захисту. Основними елементами цієї моделі є страхові виплати, фінансування реабілітації, заходи з профілактики нещасних випадків, фінансово-страхові механізми та державна підтримка [12].

Перший ключовий елемент – страхові виплати та компенсації, які є основним фінансовим механізмом відшкодування збитків працівникам. Ці виплати поділяються на кілька основних видів. Одноразові виплати здійснюються у випадках серйозних травм або загибелі працівника і передбачають надання фіксованої суми постраждалому або його сім'ї для компенсації значних матеріальних втрат. Щомісячні страхові виплати призначаються у разі стійкої втрати працездатності і забезпечують регулярну фінансову підтримку постраждалих працівників, компенсуючи втрачені доходи. Компенсація втрати доходу – це ще один важливий аспект, що дозволяє частково або повністю покривати втрачені заробітки внаслідок тимчасової непрацездатності, забезпечуючи фінансову стабільність під час періоду відновлення. Виплати сім'ям загиблих працівників надаються утриманцям загиблих працівників і слугують важливим джерелом матеріальної підтримки для сімей, які втратили основне джерело доходу [8].

Другий компонент – фінансування медичної та професійної реабілітації, що є важливим інструментом відновлення працездатності постраждалих. Цей напрям включає оплату лікування та реабілітаційних заходів, що охоплюють покриття витрат на медичне обслуговування, відновлення здоров'я та повернення до активної професійної діяльності. Крім того, до цього блоку відноситься фінансування протезування та забезпечення засобами реабілітації, що дозволяє працівникам, які отримали серйозні травми, підтримувати належний рівень функціонування. Для тих, хто через травму не може повернутися до своєї попередньої професії, передбачено фінансування перекваліфікації та сприяння

працевлаштуванню, що допомагає інтегрувати таких працівників на ринок праці, враховуючи їх нові можливості [7].

Третій важливий компонент – профілактика нещасних випадків, яка включає різноманітні запобіжні заходи для зниження ризиків виробничого травматизму. Це охоплює контроль за дотриманням норм охорони праці, аудит умов праці, регулярні перевірки підприємств на відповідність стандартам безпеки, що сприяє створенню безпечного робочого середовища. Важливим аспектом цього блоку є також фінансування заходів з охорони праці, таких як модернізація обладнання, закупівля засобів індивідуального захисту, а також проведення навчань і тренінгів для працівників, спрямованих на мінімізацію ризиків травматизму [4].

Фінансово-страхові механізми є основою фінансової стабільності системи соціального страхування. Вони включають створення страхових фондів для акумулювання ресурсів, необхідних для здійснення страхових виплат. Ці фонди можуть бути як державними, так і приватними, що дозволяє забезпечувати довгострокову фінансову стабільність страхових програм. Додатково формуються резервні фонди підприємств, які створюються для покриття витрат на компенсації у разі нещасних випадків. Важливою складовою є також укладення страхових полісів з комерційними страховими компаніями, що забезпечує додатковий рівень захисту працівників [4].

Останнім, але не менш важливим компонентом моделі є державна та банківська підтримка. Це включає надання державних субсидій та фінансової допомоги підприємствам для впровадження заходів безпеки, доступ до пільгових кредитів для модернізації виробничих процесів, а також участь у міжнародних програмах фінансування охорони праці, що забезпечує доступ до грантів, інвестицій та технічної допомоги для покращення умов праці [7].

Висновки. Таким чином, інструменти соціального страхування на випадок нещасних випадків на виробництві формують комплексну модель, яка забезпечує матеріальну стабільність працівників, сприяє їх реабілітації та

створює умови для безпечної праці, поєднуючи фінансові, організаційні та профілактичні заходи.

Інструменти соціального страхування від нещасних випадків на виробництві становлять основу для фінансового захисту працівників у випадках травм, професійних захворювань або загибелі на робочому місці. Основними компонентами цієї системи є страхові виплати та компенсації, фінансування медичної та професійної реабілітації, профілактика нещасних випадків, фінансово-страхові механізми, а також державна та банківська підтримка. Кожен з цих компонентів виконує специфічні функції: страхові виплати забезпечують фінансову компенсацію постраждалим та їхнім сім'ям, реабілітаційні заходи сприяють відновленню працездатності, профілактичні механізми знижують ризики виробничих травм, а фінансові резерви гарантують стабільність страхових виплат у довгостроковій перспективі.

Ці інструменти реалізуються у межах різних видів страхування, таких як обов'язкове, добровільне, нормативне та недержавне страхування. Кожна з цих форм має свої особливості організації, що відображає різноманітні підходи до захисту працівників. Обов'язкове страхування забезпечує базовий рівень захисту для всіх працівників, добровільне – дозволяє розширити обсяг страхових виплат, нормативне – базується на встановлених державою нормах, а недержавне – передбачає використання приватних страхових програм для додаткового покриття ризиків. Це дозволяє створювати комплексні моделі соціального захисту, що відповідають сучасним викликам ринку праці та економічним умовам.

Список використаних джерел

1. Буц Ю.В. Соціально-економічні основи державного соціального страхування від нещасних випадків та професійних захворювань. *Наукові праці Харківського національного університету міського господарства імені О.М. Бекетова*. 2022. URL: <http://lib.kart.edu.ua/handle/123456789/25213>

2. Герасимова І.І. Соціальне страхування в Україні: проблеми та перспективи розвитку. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2019. № 4. С. 56–60. URL: <https://elar.khmnu.edu.ua/bitstream/123456789/9023/1/56-60.pdf>

3. Глухова В.М., Чубка О.В. Ефективність використання коштів Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві. *Економіка та держава*. 2019. №11. С. 116–120. URL: <https://journals.oa.edu.ua/Economy/article/view/1310/1157>

4. Державний комітет України з нагляду за охороною праці. Наказ «Про затвердження Типового положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці та Переліку робіт з підвищеною небезпекою» від 26 січня 2005 року № 15, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 15 лютого 2005 р. за № 231/10511. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0231-05#Text>

5. Доценко І.О. Сучасний стан та напрями реформування державного соціального страхування від нещасних випадків на виробництві. Збірник матеріалів X Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів і молодих вчених «Фінансово-кредитний механізм сталого розвитку економіки, соціальної сфери та фінансового ринку України». Хмельницький національний університет. 2018. С. 377–382. URL: <https://elar.khmnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/e3a25487-d995-4d33-9a20-959415982030/content>

6. Павлюк О.О. Оцінка стану соціального страхування в Україні. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2018. № 4. С. 124–134. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/33521/1/356.PDF>

7. Правління Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України. Постанова «Про затвердження Положення про забезпечення технічними та іншими засобами реабілітації потерпілих унаслідок нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання» від 25 березня 2008 року № 23, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 19 червня 2008 р. за № 545/15236 (втратила

чинність згідно з постановою ПФУ від 13.10.2023 № 43-1). URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0545-08#Text>

8. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України.
№1105-XIV від 23 вересня 1999 року. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14#Text>

9. Семиредченко Л.О. Сутність страхування від нещасних випадків та його місце в системі соціального захисту населення. *Економіка та держава*. 2017. №3. С. 98–101. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/3_2017/25.pdf

10. Слюсаренко К.В. Визначення сутності страхування від нещасних випадків на виробництві. *Наука й економіка*. 2008. № 3 (11). С. 77–84.

11. Сорока О.М. Поняття та ознаки соціального страхування від нещасних випадків та професійних захворювань на виробництві. *Юридичний вісник*. 2020. №3. С. 366. URL: http://www.yurvisnyk.in.ua/v3_2020/2020_3.pdf#page=363.

12. Сахно І.Я. Фінансове право соціального страхування: монографія. Харків: Право, 2019. 302 с

13. Про соціальні послуги. Закон України. №2671-VIII від 17 січня 2019 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>.

14. Рубан О.О. Відшкодування шкоди, завданої здоров'ю або життю фізичної особи на виробництві за цивільним законодавством України. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступен канд.юрид. наук. Національний юридичний Університет імені Ярослава Мудрого. Харків. 2017. С.16.

15. Ярова Н.С. Публічне управління в умовах цифрової трансформації: інституційний аспект. Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2020. 206 с.